

Opiniestuk in NRC Handelsblad van maandag 16 januari 2014

Zo krijgen gemeenten een boete op samenwerking

VNG-voorzitter Annemarie Jorritsma

De decentralisaties van taken naar gemeenten vergen een andere opstelling van de rijksoverheid. Het rijk moet gemeenten ondersteunen in plaats van zorgen voor tegenwind. De grote vraag is of de Rijksoverheid daar klaar voor is.

De gemeenten maken zich op om vanaf 1 januari meer taken op het gebied van zorg, arbeidsmarkt en jeugdhulp op zich te nemen. Dat vergt het nodige van gemeenten. Zij werken keihard om vóór de deadline van 1 januari klaar te zijn. Zonder dat de mensen om wie het gaat, vaak kwetsbare groepen, tussen wal en het schip raken. En mét een plan om de grote bezuinigingen die met deze decentralisaties gepaard gaan, te kunnen opvangen.

Dat meer gewicht wordt toegekend aan de lokale bestuurslaag, is niet toevallig. Het past in een mondiale trend die door de Amerikaanse denker Benjamin Barber wordt omschreven in zijn boek *If mayors ruled the world*. Niet alleen in Nederland, maar over de hele wereld wordt lokaal het verschil gemaakt. Daar leven de mensen om wie het gaat, daar draait de economie, daar doemen problemen op én worden oplossingen gevonden.

Volgens Barber – spreker op het VNG-Jaarcongres deze week in de Drechtsteden – vormt de natiestaat niet meer de ruggengraat van het publieke domein, maar eerder het struikelblok. In zijn visie kunnen steden en hun burgemeesters het beter en laten zij dat ook zien. Waar natiestaten tekort schieten, werken lokale bestuurders in hun steden en regio's onverdroten door. Niet aan het najagen van grote vergezichten, maar simpelweg aan het voor elkaar krijgen van concrete zaken. Zo dragen zij met z'n allen meer bij aan de oplossing van grote problemen, zelfs die op wereldschaal, dan landelijke politici.

Dat gemeenten meer taken krijgen is terecht. Daar hebben wij vanuit de Vereniging van Nederlandse Gemeenten lang op aangedrongen. Juist op lokaal niveau willen gemeenten meer voor hun inwoners kunnen betekenen. Hoe terecht ook, vanzelf gaat het niet. De opgaven waar gemeenten voor staan, zijn al gigantisch zónder de overdracht van nieuwe taken. De crisis heeft zijn sporen getrokken, in de gemeentefinanciën net zo goed als bij onze inwoners.

Bestaande en nieuwe ambities vergen het uiterste van de gemeentelijke organisaties, zowel ambtelijk als politiek-bestuurlijk. Wat gemeenten daarbij niet kunnen gebruiken, is tegenwind. En

helaas ondervinden we die op dit moment. Het is een tegenwind uit onverdachte hoek: die van de rijksoverheid.

Ik noem een aantal voorbeelden. Ten eerste: de btw-heffing bij gemeenten door het rijk. Deze brengt nu met zich mee dat gemeenten belasting moeten afdragen zodra zij met elkaar samenwerken in één ambtelijke organisatie. Boete op samenwerking dus. De btw-heffing geeft een extra kostenpost en extra administratieve rompslomp, terwijl gemeenten nu juist worden aangemoedigd, soms zelfs verplicht om te gaan samenwerken. Geld wordt overgeheveld van de ene naar de andere overheid, compensatie blijft vooralsnog uit.

Het rijk wordt op deze manier rijker van de samenwerking door gemeenten, terwijl gemeenten juist proberen te bezuinigen. En dat nog afgezien van de 975 miljoen opschalingskorting die de gemeenten in de meerjarenramingen nog structureel boven het hoofd hangt.

Ten tweede, en dit is principiëler: controle en verantwoording. Waar taken bij gemeenten worden gelegd, is het niet meer dan logisch dat dan ook de democratische controle daarop verschuift van het landelijke naar het gemeentelijke niveau. Daartoe zijn raadsleden verkozen, met hun wortels in de eigen gemeente!

Ten derde: als taken van rijk naar gemeenten gaan, kan het rijk met minder ambtenaren toe. Zogenaamde 'heimwee-wetgeving' staat dat in de weg heet. Ik bedoel: wetten en regels die op gemeenten worden afgevuurd vanuit ministeries die kennelijk het verleden waarin zij zèlf verantwoordelijk waren, niet kunnen loslaten.

Een nieuwe tijd, waarin de gemeenten het primaat hebben in de uitoefening van taken dichtbij en mét hun inwoners, vraagt om nieuwe verhoudingen tussen de overheidslagen. Het Rijk zou zich, meer dan nu, moeten afvragen hoe zij de gemeenten kan ondersteunen.

De nieuwe maatschappelijke verhoudingen, waarin de overheid het verlengstuk vormt van de inwoners in plaats van andersom, zouden hun vertaling moeten vinden binnen die overheid. Dan wordt de Rijksoverheid het verlengde van de gemeenten. Ik merk daar nog te weinig van. Heeft het rijk zelf wel een transitieplan? Gaat de rijksdienst krimpen nu gemeenten meer te doen krijgen?

En worden de nieuwe verhoudingen meegenomen in de komende belastingplannen, door een groter belastinggebied aan het lokaal bestuur toe te kennen?

De decentralisatie van taken betekent een definitieve verschuiving van het zwaartepunt binnen de overheid naar het gemeentelijke niveau. De rijksoverheid moet daar op inspelen. Gemeenten hebben geen behoefte aan tegenwind, maar aan een steuntje in de rug.